

ЛЬВІВСЬКА БАЗА ДАНИХ “УРБАНІСТИЧНІ ОБРАЗИ” ЦЕНТРУ МІСЬКОЇ ІСТОРІЇ

З метою дослідження минулого Львова 16 квітня 2004 р. у Відні була заснована приватна фундація австрійського історика доктора Гаральда Біндера “Центр історії та культури міста Львова”. Крім генерального директора Центру та президента ради Фундації доктора Біндера до правління Фундації увійшли професор Віденського університету Андреас Каппелер та магістр Райнгард Шмід-Грімбург.

10 жовтня 2005 р., розширюючи сферу своїх досліджень на всю Центрально-Східну Європу, Фундація отримала свою теперішню назву. В липні 2006 р. представництво віденського “**Центру міської історії Центрально-Східної Європи**” було офіційно зареєстроване в Україні та наприкінці року урочисто відкрите на інавгураційній конференції в палаці Потоцьких у Львові. На відкритті були присутні вчені з Національної академії наук України, Львівського національного університету ім. І. Франка та інших навчальних і наукових закладів, закордонні гості, зокрема, Р. Роджер з Центру міської історії британського міста Лестер, професор А. Каппелер з Відня, представники міської влади Львова.

Центр міської історії Центрально-Східної Європи розташований у сецесійній кам’яниці на вул. Богомольця, 6; головою представництва Фундації в Україні та академічним директором Центру є доктор Тарік Сиріл Амар. Документуванню та дослідженню львівської історії слугують такі напрямки діяльності Центру, як “Інтерактивний Львів” (керівник доктор Маркіян Прокопович), “Урбаністичні карти” (керівник Сергій Терещенко), “Відео проєкт” (керівник Богдан Шумилович), “База даних “Урбаністичні образи” (керівник Ірина Котлобулатова).

Основний і найважливіший проєкт Центру — “**Інтерактивний Львів**”. Він інтегрує всі напрямки діяльності Центру міської історії, кожний з яких є самостійним дослідженням, що заслуговує на особливу увагу. “Інтерактивний Львів” — це доступна будь-якому користувачеві Інтернету інтерактивна карта Львова, на якій актуальна інформація переплітається з історичною, що висвітлює різні аспекти міського життя. Інтерактивна карта — намагання відтворити складну урбаністичну систему. “Інтерактивний Львів” підтримується проєктом Google Maps, який містить карти багатьох населених пунктів земної кулі та пропонує користувачеві такі важливі опції, як збільшення/зменшення, маркування тощо.

Він припускає одночасне користування трьома видами карт: власне картою міста, його супутниковим зображенням та їх комбінацією. На такій карті висвітлюється позначка-символ у тій точці, якої стосується запит користувача. При наведенні курсора на позначений пункт буде з'являтися вікно з інформацією або пропонуватися лінк. Карта буде містити різні категорії — назви, події, персоналії і т. д., а пошук у базі даних запропонує перелік опрацьованих об'єктів — львівські вулиці, площі, пам'ятники, окремі споруди.

Проект започатковано опрацюванням вулиці, на якій міститься Центр міської історії — вул. Богомольця (давня вулиця Адама Асника, прокладена близько 1906 р.). Шляхом поєднання інформації з архівних та друкованих джерел, а також бази даних “Урбаністичні образи”, вдалося створити максимально наповнений змістом образ привабливої для львів'ян та дослідників Львова вулиці. Він містить дані про початок забудови, фахові архітектурні описи будинків, їхні особливості, архітекторів, власників та мешканців будинків, їхній соціальний стан, можливі біографії чи історії, пов'язані з ними; інформацію про підприємства та установи, що містилися тут у різні часи; всі можливі зображення. За згоди керівника проекту кожен з користувачів може додати будь-яку доречну інформацію до нашої бази даних.

2007 р. виник проект “**Урбаністичні карти**” (керівник Сергій Терещенко), який передбачає ідентифікацію, опрацювання та опис карт Львова, що походять з різних джерел: архівних та музейних збірок Львова та Відня, а також приватних збірок. Важливим етапом опрацювання є датування львівських карт. Значною мірою воно базується на детальному аналізі всіх складових схематичного зображення міста. Це межі міського простору; існування характерного для кожного з історичних періодів поділу на дільниці; наявність мережі вулиць та комунікацій; сакральних, житлових, промислових та інших об'єктів (часто вже неіснуючих); співставлення з відомими зображеннями. Детальний опис карт здійснюється згідно з усталеним зразком.

В рамках реалізації проекту “**Відео-Львів**” (керівник Богдан Шумилович) передбачається зібрати всі відеоматеріали львівської тематики з кінохронікальних журналів “Радянська Україна” та “Советская Украина”, кінохроніки періоду німецької окупації, які зберігаються у Кінофотофоноархіві ім. Г. Пшеничного у Києві; Російському Фотокіноархіві в Москві; у приватних збірках. Крім того планується зібрати візуальні матеріали, які зберігаються у фондах Львівського історичного музею, Бібліотеці Інституту народознавства, Державного архіву Львівської області та Центрального державного історичного архіву України у Львові (далі — ЦДІА України у Львові); приватних збірках.

Зібрані візуальні матеріали будуть оцифровані для подальшого наукового опрацювання, яке передбачатиме створення каталогів, стандартизованих описів та їх підготовку для перегляду та використання.

Метою проекту **“База даних “Урбаністичні образи”** (керівник Ірина Котлобулатова) було задекларовано створення єдиної загальнодоступної візуальної бази даних для допомоги та сприяння науковцям, педагогам та дослідникам різних аспектів міської історії.

Проект базується на зборі та опрацюванні візуальних матеріалів, що передбачає їх збереження на електронних носіях, копії яких завжди надаються основному власнику зображення. Розташовані в Інтернеті зображення надійно захищені та забезпечені, обов’язковим є зазначення права власності. При зверненні до Центру міської історії особи чи організації, зацікавлених в отриманні певного зображення, Центр виступає посередником між замовником та власником зображення.

Центр міської історії Центрально-Східної Європи — відкрита для співробітництва установа. Для формування бази даних “Урбаністичні образи” Центр плідно співпрацює як з державними установами, так і з приватними збирачами. Так, ми працюємо з Державним українським кінофотофоноархівом ім. Г. Пшеничного, Державним архівом Львівської області, ЦДІА України у Львові, використовуються колекції Львівського музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України, музею давньої української рукописної книги, громадського музею Львівської залізниці, Хмельницького краєзнавчого музею.

Використовуються приватні колекції Юрія Завербного, Ігоря Котлобулатова, Андрія Отка, Тараса Піняжка, Володимира Румянцева, Михайла Слободянюка, Ростислава Татомира, Сергія Терещенка, Сергія Єсютіна, власна колекція Центру міської історії. Якщо організація чи приватна особа погоджується на участь у нашому проекті, ми оцифруємо належні їм збірки чи окремі зображення згідно з міжнародними стандартами: Visual Arts Data Service (VADS), Technical Advisory Service for Images (TASI) та Research Libraries Group (RLG).

До співпраці запрошуються державні та культурні установи, для яких наші напрацювання можуть стати непоганою основою для створення каталогу. Приватним колекціонерам ми пропонуємо допомогу в опрацюванні: сканування, ідентифікація, запис на носії; а також популяризацію збірки з дотриманням правових норм.

Візуальний проект передбачає кілька етапів реалізації. Перший з них — робота із зображеннями Львова та інших міст і містечок Центрально-Східної Європи. Існує великий пласт як відомого, неодноразово публікованого візуального матеріалу, так і практично невідомого: неідентифіковані

та недатовані об'єкти, невідомі чи нерозпізнані особи — він баластом лежить у музейних, архівних, бібліотечних та приватних збірках. Лише незначна частина таких матеріалів ідентифікована, датована, описана, а тому доступна для користувача. Реалізація проєктів Центру міської історії передбачає і пошукову роботу в архівах, бібліотеках, Інтернеті; з друкованими джерелами, приватними збірками, співставлення великої кількості зображень. Маємо унікальну можливість створення об'єднаного каталогу зображень львівської тематики.

Для опрацювання великого формату зображення використовуємо сканер фірми “Пентакон”. Підсвітка бічними софітами дозволяє уникнути нагрівання та деформації сканованих документів.

Всі зображення бази даних групуються за категоріями: панорами, вулиці, парки, пам'ятники, виставки, промисловість, військові об'єкти, публічні споруди, цвинтарі, події, люди та ін. При необхідності додається потрібна категорія.

Наступний етап — опрацювання та опис зображень українською, англійською та польською мовами, що виконується досвідченими перекладачами. Зображення, які складають базу візуальних даних Центру міської історії, описані згідно з існуючими міжнародними стандартами, що закладені у Дублінському ядрі мета-даних (<http://dublincore.org>). Користувачі отримують логічно організовану інформацію про окремі зображення.

Серед описуваних зображень — види Львова, міст і містечок Східної та Західної Галичини, Буковини, Закарпаття, Поділля, Полісся. Зазначається стара і нова назва описуваного об'єкта, авторство фотографії; якщо це поштівка — написи на аверсі та реверсі.

Датування відбувається із зазначенням точної дати (якщо зображення сигноване) або певного часового діапазону, на який вказують дати існування вулиці, площі, парку, побудови пам'ятників, споруд публічного, житлового, спортивного чи військового призначення.

Поділ на історичні періоди передбачає кілька часових проміжків: XIX ст., початок XX ст., Перша світова війна; міжвоєнний період; Друга світова війна; післявоєнний Львів; 50-ті, 60-ті, 70-ті, 80-ті рр. XX ст. Найменше візуального матеріалу та інформації має мезоз часів Першої та Другої світових воєн.

Техніка виконання зображень є довільною. Це може бути графіка: від офорту чи літографії до сучасної шовкографії чи комп'ютерної графіки; може бути будь-яка фотографічна техніка: від дагеротипу до цифрової фотографії; поштівка — від кольорової хромолітографії до офсету.

Останнім етапом є розташування опрацьованих візуальних матеріалів у мережі Інтернет для загального доступу із дотриманням усіх правових норм.

Загальна база даних складається більше, ніж з 3000 зображень; близько 500 з них описані згідно з розробленим зразком та розташовані на веб-сайті Центру; близько 700 зображень перебувають у стані опису.

Загальний пошук необхідного зображення чи текстової інформації відбувається за ключовими словами; необхідну інформацію можна отримати у вигляді зображення або списку.

Якщо шукача не задовольняє якість результатів, отриманих внаслідок спрощеного пошуку, застосовується складний або розширений пошук, який передбачає використання пошукової форми. Уточнення відбувається шляхом застосування додаткових описів або предметних обмежень. Для допомоги шукачеві пошукова форма опрацьована у вигляді таблиці із зазначенням:

- одного з можливих **ключових слів**; наприклад, якщо ви шукаєте зображення, тематично пов'язане із швидкою допомогою, радимо використовувати кілька тематично споріднених визначень — “допомога”, “автомобіль”, “карета”, “медична”, “амбулаторія” та ін.;

- можливого окреслення **часового діапазону**, точної дати (якщо зображення сигноване), а також історичного періоду. Наприклад, вірогідні дати існування чи побудови об'єктів на зображенні; часові діапазони передбачають кілька варіантів: “до 1800 р.”, “перша половина XIX ст.”, “друга половина XIX ст.”, “1890–1914 рр.”, “Перша світова війна” і т. д.;

- **територіального розташування** потрібного шукачеві об'єкта або регіону. Наприклад, “Галичина”, “Львів”, “Ужгород”, “Жовква”, “Пінськ” і т. д.;

- можливої **техніки виконання**. Наприклад, “літографія”, “фотографія”, “гравюра” і т. д.;

- необхідну тематику або предмет зображення окреслює графа “**категорія**”. Наприклад, “панорами”, “вулиці”, “площі”, “парки”, “промисловість” і т. д.;

- належність до певної **колекції**, як державної, так і приватної. Наприклад, “Державний український кінофотофоноархів ім. Г. Пшеничного”, “Державний архів Львівської області”, “Центр міської історії Центрально-Східної Європи”, “Володимир Румянцев”.

База даних “Урбаністичні образи” постійно поповнюється новими надходженнями завдяки плідній співпраці з музейними, архівними, бібліотечними, приватними збірками. Центр міської історії не оминає увагою неідентифіковані зображення, для визначення яких ми звернемося до експертів (фахівців, приватних дослідників чи збирачів).

Крім опрацювання вулиць Львова, передбачені локальні коротко-строкові тематичні проекти, наприклад, “Пам'ятники”, “Палаці та вілли”,

“Парки”, “Цвинтарі”, “Виставки” тощо. Це дозволить збагатити змістом карту Львова в проєкті “Інтерактивний Львів”, адже кожний з таких міні-проєктів надає користувачеві додаткову інформацію та знання про місто.

Так, при реалізації проєкту “Пам’ятники Львова” в рамках “Інтерактивного Львова” наявність великої кількості зображень у базі даних Центру міської історії дозволила активувати всі можливі зображення львівських пам’ятників 1859–2008 рр. Це дало можливість вибудувати певну хронологію їх спорудження та змін міського середовища в різні періоди історії. Зображення пам’ятників (австрійської, польської, радянської доби, а також сучасних) супроводжує стандартизований опис.

Крім основних проєктів, зосереджених у межах вивчення Львова, Центр міської історії Центрально-Східної Європи підтримує дослідницькі розвідки з їх подальшим використанням у своїх Інтернет-проєктах. До того ж передбачається їх обговорення за участю представників наукових кіл та громадських організацій.

Проєкт “Цитадель у Львові” присвячений висвітленню історії побудови львівської фортифікаційної пам’ятки та її впливу на міське життя Львова. Автором проєкту є студент 5 курсу магістратури кафедри “Реставрація та реконструкція” Інституту Архітектури НУ “Львівська Політехніка” Тарас Піняжко. Автор використовує багату джерельну базу — бібліографічний матеріал; картографічний матеріал архівних установ Львова, України, Європи; натурні дослідження збережених об’єктів; цінний іконографічний матеріал, відеоматеріали та інтерв’ю.

Не менш цікавим проєктом у рамках “Інтерактивного Львова” є соціокультурне дослідження “Сихів: макроісторія мікрорайону” (Влад Наумеску, Румунія). Дослідник простежив шляхи виникнення та урбаністичного розвитку цієї найбільшої та наймолодшої львівської дільниці.

Згідно з декларацією намірів Центру, він пропонує дослідницькі гранти для аспірантів та науковців. З цією метою оголошуються конкурсні програми для отримання аспірантських та науково-дослідницьких стипендій, короткострокових грантів для досліджень та подорожей, а також стипендій для перебування в Центрі.

Щорічно оголошується конкурс дослідницьких стипендій Центру міської історії Центрально-Східної Європи для кандидатських або пост-кандидатських проєктів. Так, у 2007–2008 рр. наданням аспірантських стипендій були підтримані такі дослідники: Марія Стрельбіцкая (магістр, Росія-Польща — “Суспільне сприйняття повоєнної архітектури Варшави”), Галина Боднар (магістр, Україна-Львів — “Міграція сільського населення до Львова в 50–80-х рр. ХХ ст.”), Ярослав Кіт (магістр,

Україна-Польща — “Повсякденне життя мешканців Львова у 1939–1944 рр.”), Оксана Винник (магістр, Україна — “Повсякденне життя у Львові 1914–1919 рр.”), Рінат Шарібжанов (магістр, Україна — “Нація, етнос і місто: радянська політика модернізації (приклад Харкова 20–30-х рр. ХХ ст.)”).

Короткострокові гранти для досліджень та подорожей отримали Катерина Лаврінець (Литва) і Оксана Запорожець (Росія) — “Туризм і творення міського простору (на прикладі Самари, Вільноса і Львова)”.

Центр міської історії також надає стипендії для проживання, що дають можливість перебування в Центрі та користування його науковими ресурсами, а також стипендії для короткотривалих досліджень та подорожей. У 2007–2008 рр. такі стипендії отримали доктор філософії Марко Царинник (Канада) — “Злочини НКВД і погроми 1941 року у містах Західної України”; доктор філософії Натаніел Вуд (США) — “Досвід цивільного населення Галичини під час Першої світової війни”; доктор філософії Целія Донерт (Великобританія) — “Територіальні зміни у Карпатах після Другої світової війни (на прикладі Кошиць і Ужгорода)”; доктор філософії Агнешка Пьотровська (Польща) — “Музичне життя Кракова і Львова у 1900–1918 рр. Порівняння”.

2008 р. Центр міської історії в межах своєї діяльності започаткував новий проект — круглий стіл “Коло Львова”. Він покликаний створити дискусійне середовище для обговорення актуальних питань міського життя. Наприклад, перше “Коло Львова” обговорювало тему існування та цільового використання приміщень першого львівського трамвайного депо та першої електростанції на розі вулиць ак. Сахарова та Вітовського. Наступні засідання круглих столів зібрали учасників з різних середовищ — культури, бізнесу, міської влади; серед дискусійних тем були такі: “Ровером по Львову: для чого і яким чином?”, “Стратегія культурного розвитку Львова”.

Центр міської історії створює тематичну бібліотеку, відкриту для доступу дослідників з 10 до 17 години щоденно, крім суботи та неділі. Література урбаністичної тематики, яка тут міститься, скерована на допомогу дослідникам Центрально-Східної Європи, в тому числі Галичини та Львова. В інтернет-каталозі бібліотеки Центру міської історії можна побачити як букіністичні видання, так і найновіші дослідження провідних європейських та світових істориків англійською, німецькою, українською та російською мовами. Крім того, Центр міської історії планує здійснити оцифрування періодичних видань зі збірок наукових бібліотек Львова, України та доступних у мережі Інтернет європейських цифрових бібліотек. Цей проект покликаний сприяти збереженню рідкісних джерел та полегшенню праці дослідників.

Центр міської історії Центрально-Східної Європи створено в час, коли використання сучасних технологій надає можливість формування важливого для вивчення міста Інтернет-архіву візуальної інформації. Такий архів міг би значно полегшити працю державних архівних, музейних та бібліотечних установ, які не володіють власною базою для запису фондів на електронні носії інформації. Разом з тим, невблаганний час знищує унікальні зображення другої половини ХІХ ст., часто не залишаючи надії на їх реставрацію. Тільки спільними зусиллями можливо врятувати для міської історії та її дослідників збірки, що з переконанням їх майбутньої необхідності комплектувалися кращими львівськими музейниками, архівістами та колекціонерами.

Ірина Котлобулатова